

Семенова О. В.,

доцент кафедри французької та іспанської мов
Горлівського інституту іноземних мов
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

ПРОСОДИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню просодичних засобів репрезентації французької національної картини світу. В роботі аналізується термін «картина світу» та висувається гіпотеза про залежність просодичної архітекτονіки усного мовлення від тієї чи іншої ментальної приналежності.

Ключові слова: національна картина світу, національна комунікативна поведінка, просодична модель, просодична навичка.

Постановка проблеми. Мультинаціоналізм сучасного світу породжує гостре питання взаєморозуміння та взаємоповаги людей, народностей, спільнот, народів. У зв'язку з цим проблема розвідки національних особливостей ментальності народів потребує актуалізації. Мова загалом давно розглядається і як продукт національної культури, і як її важлива складова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємозв'язок і взаємозалежність мови народу та його національної свідомості турбує лінгвістів протягом декількох століть: у XIX ст. Ф.Ф. Фортунатов, Г. Шухардт, пізніше – О.О. Шахматов, К. Фосслер, А. Маргіне, У. Вайнрайх, Ш. Баллі, В. Матезус, В.І. Абасв, Б.О. Серебреніков тощо. У своїх розвідках науковці переконливо показали, що різні історичні події збереглися в пам'яті народу і знаходять свою мовну репрезентацію. На думку Я. Грімма, мова стає «живим свідченням про народ». У мові відображаються наші уявлення про світ, за допомогою мови людина отримує й узагальнює свої знання, фіксує та передає їх іншим. Людина є носієм певної системи знань, уявлень, міркувань щодо об'єктивної дійсності. Ця система має різні назви: «картина світу», «модель світу», «образ світу» та розглядається в різних аспектах. Мова є з'єднувальним елементом між людиною та ментальністю нації, до якої вона належить. Завдяки мові можна простежити історичний генезис нації та суспільства. Елементи народної культури знаходять відбиток у мові певного народу, яка відрізняється від інших саме через специфіку відображення в ній світу і людини в ньому [1, с. 47].

Дослідження мовних картин світу Н.Д. Арутюнової, Б.О. Серебренікова, О.С. Кубрякової, В.І. Постовалової, Ю.С. Степанова, В.М. Телії, Г.А. Уфимцевої та інших представлені, насамперед, на лексичному матеріалі.

Метою статті є виявлення та дослідження основних особливостей репрезентації французької національної картини світу просодичними засобами мови. Поставлена мета зумовлює виконання таких завдань: проаналізувати актуальні для дослідження характеристики національної картини світу; розглянути погляди науковців щодо поняття «картина світу»; встановити можливу залежність просодичного оформлення мовцем усного висловлювання від приналежності до певної національної спільноти.

Виклад основного матеріалу. Поняття «картина світу» належить до фундаментальних наукових понять. Вона формується в процесі контакту людини з навколишнім середовищем та іншими членами соціуму. Термін «картина світу» вперше був застосований на межі XIX – XX ст. фізиком В. Герцом і розумівся ним як сукупність внутрішніх образів зовнішніх об'єктів, що служать для виведення логічних суджень щодо поведінки цих об'єктів [4, с. 83]. Образ світу, втілений у мові, відповідає поняттю «мовна картина світу» (за термінологією американських когнітивістів – «концептуалізація світу, вміщена в мові»), який належить В. фон Гумбольдту, який стверджував, що в «кожній природній мові є характерний тільки для неї огляд світу». «Всяка мова, – розмірковував В. фон Гумбольдт, позначаючи окремі предмети, насправді творить: вона формує для народу, який є її носієм, картину світу» [5, с. 112]. Суб'єктами мовної картини світу є носії мови, оскільки картина світу є способом його пізнання, а отже, результатом когнітивної діяльності людей, відображенням результатів діяльності свідомості (за Гумбольдтом). На думку Е. Сепіра та Б.Л. Уорфа, мови залежать від типу культури, а останній зумовлений тим типом мови, в якому вона розвинулась та функціонує [3, с. 79]. У цій роботі ми приймаємо визначення мовної картини світу як «способу відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу, інтерпретацію навколишнього світу за національними концептуальними канонами, створений людиною суб'єктивний образ об'єктивної дійсності, не дзеркальне відображення світу, а завжди певна його інтерпретація».

Просодична система мови, її національна специфіка та культурні зумовленості перебувають, на жаль, поза увагою лінгвістів та фонетистів. Постає питання: чи впливає менталітет людини на просодичні характеристики її усного мовлення? Чи існує кореляція між просодичним оформленням усного висловлювання та національними особливостями мовців (у нашому випадку, французів)? Наші спостереження та практичний досвід доводять, що кожен народ має своєрідну національну картину світу, яка безпосередньо пов'язана з географічними, історичними умовами існування народу, його мови, культури, менталітету тощо. Природно-кліматичні умови певною мірою сприяють формуванню національної картини світу, що виявляється у звичаях, звичках та образах.

У статті ми приймаємо точку зору Л.Г. Фоміченка на тісний зв'язок мовної картини світу з просодичним оформленням мовлення. Просодія – компонент культури, що володіє культурно-специфічними рисами окремої нації. Вона формується на ранніх стадіях становлення людини, залежить від природно-кліматичних та географічних умов середовища нації

[9, с. 26]. Так, наприклад, до найдавніших незнакових біологічних засобів належать вегетативно-рухомі емоційні реакції, до незнакових біологічних комунікативно-пізнавальних тембральних комплексів – вигук невольят, агукання, белькотіння, які перетворюються на знакові під час емоційної взаємодії членів однієї спільноти, до немовних емоційно-виражальних комплексів – мімічні, пантомімічні, жестикуляційні та просодичні реакції, які мають регламентовану суспільством національно-специфічну структуру.

О.О. Корнілов вважає суттєвим фактором впливу на формування менталітету умови існування етнічної (мовної) спільноти, а саме клімат, культурні традиції, антропологічні особливості; а згодом ментальність фіксується в мовних формах; далі, навіть якщо зміняться умови існування спільноти, мова продовжуватиме транслювання особливостей національної ментальності своїми власними формами: «Мова починає робити те, що на ранньому етапі розвитку етносу робило його зовнішнє середовище та генетико-антропологічна природа» [6, с. 123].

Просодія є культурним феноменом, оскільки має знаковий характер, відбиває духовні цінності культури та ментальні характеристики представників лінгвокультурної спільноти, створює естетичний колорит звучання мови. Отже, просодії властиві як лінгвістичні, так і паралінгвістичні характеристики, що дають змогу передавати культурну інформацію [8, с. 119].

Просодичні моделі різних мов не збігаються, тому що просодична модель знаходиться в оперативній пам'яті людини, відіграючи важливу, майже першочергову роль у передачі основної інформації в усному висловлюванні у вигляді смислових актуалізаторів – ключових слів та сигналів. Структура просодичної моделі – це сукупність акустичних ознак. Актуалізація просодичної моделі відбувається відповідно до її соціально-комунікативної ситуації, тому що просодія тісно пов'язана зі змістовим компонентом висловлювання. Вибір просодичної моделі можливий завдяки набутій просодичній навичці. Характерні особливості просодичного оформлення усного висловлювання відбивають відмінні риси ментальності народу.

Ментальність французької нації накладає свою специфічну конфігурацію на просодичну структуру мовленнєвих повідомлень та проявляється особливою сегментацією фраз, ритмічним / синтагматичним / фразовим та додатковим (логічним) наголосом, тональною варіативністю, варіантами вимови на рівні регістрів у межах діапазону голосу. Зазначимо, що локалізація просодичних структур залежить від типу сприйнятої емоційної або раціональної інформації.

Аналізуючи точку зору відомого швейцарського лінгвіста Ш. Балі, про те, що будь-яка передача думки за допомогою мовних знаків зумовлена логічно, психологічно та лінгвістично [2, с. 62]. Зауважимо, що, перш за все, треба пам'ятати про французький спосіб мислення, говорячи про просодичну організацію усних висловлювань. Треба пам'ятати, що французи – люди «правильні» в усьому: дотримуються правил, норм, законів, Конституції. І, як результат, навіть вимова французьких складів побудована на основі схожості. Кожен склад характеризується чіткою артикуляцією, рівною конфігурацією з низхідною мелодикою з високим, середнім та низьким зниженням тону на наголошених складах, широким та середнім діапазоном. Оскільки французькій думці властивий аналітичний характер, де важливе саме повідомлення, то невід'ємними рисами є широкий діапазон вимови, тональна варіативність, низхідна шкала з високим, середнім та низьким зниженням тону

на наголошеному складі широкого й середнього діапазону, інтонаційні конструкції з центром на останньому складі, досить висока інтенсивність вимови наголошених складів, висхідний та низхідний тон на наголошеному складі фінальної ритмічної групи, різкий підйом тону на останньому наголошеному складі, наголос на останньому складі з деформацією норм вимови та тонального малюнку семантичних центрів. Гучність вимови безпосередньо залежить від комунікативної ситуації: якщо вона стримана – приємна, якщо вона напружена – підвищена. Гучність разом з інтонацією може відігравати провідну роль за умови необхідності донести надзвичайно важливу інформацію. Темп мовлення також може змінюватися залежно від інтенцій мовців: повільний, щоб інформація була максимально зрозумілою, середній – для інформування, додавання або уточнення інформації; прискорений – для динамізму висловлювання.

Зауважимо, що вимова не змінює смислового навантаження слів, але залежить від контекстуальної ситуації, в якій вимовлялася та чи інша вокабула: історична епоха, місцевість, де народилася або живе людина, соціальний прошарок та рівень освіти. Під час породження усного висловлювання ритмічний малюнок може бути спокійним, швидким, динамічним, неритмічним, драгівливим тощо. Говорячи про темп, варто наголосити на такому просодичному компоненті, як пауза, основна функція якої – надати певний час для сприйняття інформації. Перш за все, вона слугує для членування великих інформаційних масивів та виділення головної ідеї або підкреслення важливості певних слів.

Французи не схильні перебільшувати важливість інформації та ніколи не сприймають інформацію занадто серйозно [10, с. 303]. На думку С. Мадаріага, англійці – люди дії, а французи – люди інтелекту [7]. Француз прагне пізнати реальність, життя для нього – удосконалення інтелекту й сенсорної системи. Найважливішими категоріями для нього вважаються витонченість та насолода. Французи дуже чутливі до форми спілкування, красномовності, тому люблять спілкуватися.

Мовні картини світу містять універсальні показники, які зумовлюють можливість міжкультурної комунікації в різних формах. Найявністю універсалій зумовлена як об'єктивною єдністю людського досвіду, так і культурно-мовними зв'язками народів. Матеріальна та духовна культура народу, його цінності, соціальний устрій, природно-кліматичні умови й загальна ментальність детермінують своєрідність мовної картини світу в межах конкретної культури. Тому універсального образу світу не існує, натомість кожна нація має унікальну і самобутню мовну картину світу. Крім того, саме мовне відбиття допомагає зафіксувати своєрідність національної картини світу того чи іншого народу.

Висновки. Отже, вивчення просодичної архітектоники усного висловлювання дає змогу осмислити особливості національної когнітивної картини світу, виявити специфіку національної свідомості. Вивчення засобів супрасегментного рівня французької національної комунікативної поведінки визначило просодію як інтегральну частину його національної концептосфери. Просодичний рівень є носієм культурної інформації про народ, оскільки просодія – невід'ємний національний та мовний компонент.

Загальний огляд національно-культурних ознак французького народу свідчить про необхідність їх урахування у процесі дослідження просодичної організації дискурсу, який виступає відображенням національної картини світу, культурних і когні-

тивних настанов соціуму. Специфіка просодичної моделі французів зумовлена культурними та риторичними традиціями, особливостями комунікативного стилю, етикетом. Аналіз співвідношення менталітету і просодичного рівня мови доводить наявність широких горизонтів для вивчення національно-культурних рис народу.

Узагальнюючи результати дослідження, зазначимо, що аналіз просодичних характеристик, які репрезентують французьку національну картину світу, дійсно сприяє спрощенню інтерпретації мовленнєвого звучання голосу представників французького мовного колективу. Цей феномен може бути екстрапольований на вивчення просодичного оформлення усного французького мовлення як національно-культурного явища, що згодом допоможе сконструювати когнітивну модель уявлення про просодичний компонент свідомості носіїв.

Доцільно в майбутньому розглянути такий феномен, як «просокультурему», як індикатор національної культури народу. Проблема співвідношення менталітету та просодичного рівня мови не обмежується запропонованою розвідкою і потребує подальшого дослідження.

Література:

- Алисова Т.Б. Ономастологический подход при сопоставительном изучении лексико-семантических структур двух языков / Т.Б. Алисова // Серия «Филологическая». – 2005. – № 3. – С. 46–50.
- Балли Ш. Язык и жизнь / Ш. Балли. – М.: Едиториал, 2009. – 283 с.
- Вежбицкая А.А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А.А. Вежбицкая. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 317 с.
- Герц Г. Принципы механики, изложенные в новой связи / Г. Герц // Жизнь науки. Антология вступлений к классическому естествознанию. – М.: Издательство Академии наук СССР, 1959. – 388 с.
- Гумбольдт В. Язык и философия культуры / В. Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1985. – 452 с.
- Корнилов О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О.А. Корнилов. – М.: ЧеРо, 2003. – 349 с.
- Мадариага С. Англичане. Французы. Испанцы / С. Мадариага. – СПб.: Наука, 2003. – 243 с.
- Пальянов И.П. Просодия как явление культуры / И.П. Пальянов // Вестник ВолГУ. – № 6. – Волгоград, 2007. – С. 118–124.
- Фомиченко Л.Г. Когнитивные основы просодической интерференции / Л.Г. Фомиченко. – Волгоград: ВолГУ, 2005. – 300 с.
- Bauvois C. Parle-moi, et je te dirai peut-être d'où tu es / C. Bauvois // Revue de Phonétique Appliquée. – № 121. – 1996. – P. 291–309.

Семенова Е. В. Просодические средства репрезентации французской национальной картины мира

Аннотация. Статья посвящена исследованию просодических средств репрезентации французской национальной картины мира. В работе анализируется термин «картина мира» и выдвигается гипотеза о зависимости просодической архитектоники устного высказывания от той или иной ментальной принадлежности.

Ключевые слова: национальная картина мира, национальное коммуникативное поведение, просодическая модель, просодический навык.

Semenova E. Prosodic means of the French national world picture representation

Summary. The article is devoted to the research of prosodic means of representation of the French national picture of the world. In the work the term “world picture” is analyzed and the hypothesis of dependence of prosodic organization of an oral statement on this or that mental belonging is made.

Key words: national picture of the world, national communicative behavior, prosodic model, prosodic skill.